Pestrobarevní kastavští zvonkaři při masopustním veselí

Chráněné tradice Chorvatů

text Milena Blažková, autorka projektu Poznej světové dědictví UNESCO
foto Ivo Pervan Chorvatské turistické sdružení a autorka

RYTÍŘSKÉ HRY, NÁBOŽENSKÁ PROCESÍ, LIDOVÉ SLAVNOSTI A KARNEVALY, MÍSTNÍ ZVLÁŠTNOSTI HUDEBNÍHO A TANEČNÍHO UMĚNÍ, VYBRANÉ TRADIČNÍ ŘEMESLNÉ ZRUČNOSTI, RUČNÍ PRÁCE A PŘÍKLADY LIDOVÉ TVOŘIVOSTI, TO VŠE ZAHRNUJE TZV. SEZNAM NEMATERIÁLNÍHO SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO. CHORVATSKO PATŘÍ SE SVÝMI DVANÁCTI ZÁPISY MEZI SVĚTOVÉ VELMOCI.

Stěží bych se dnes dopátrala, kolikrát jsem Chorvatsko navštívila. Obdivuji jeho vznosné katedrály i centra starých měst s úzkými klikatými uličkami mezi kamennými domy, stejně jako malebnou krasovou krajinu, mám ráda místní lidi, jejichž jazyku bez problému rozumím, a především miluji jejich moře. Mozaiku země tisíců ostrovů Jadranu jsem si začala skládat dávno před rokem 1989, kdy tehdejší Jugoslávie představovala jednu z mála možností, jak se dostat do ciziny. A přesto při každé další cestě vždy objevím do své mozaiky něco nového, tradičního, hodného obdivu. O fascinujícím jarním průvodu královen Ljelje v obci Gorjani ve Slavonii a o velikonočním procesí Za křížem na Hvaru jsem již v Cykloturistice psala, tentokrát zmíním další.

Velmoc tradičních unikátů

Co se týče tradičních jedinečností, řadí se Chorvatsko počtem zápisů na Seznamu nemateriálního dědictví UNESCO ke světovým jedničkám (pro srovnání – Česká republika má na tomto seznamu vlčnovskou Jízdu králů, slovácký tanec verbuňk, Hlinecké masopustní slavnosti a také sokolnictví). Právem mohou být v Chorvatsku pyšní na celkem dvanáct zápisů, zahrnujících zpěv, tanec, lidové slavnosti, tradiční řemesla i ruční práce, ráda je pro přehled připomenu: 1. průvody kastavských zvonkařů, 2. dubrovnická slavnost svatého Blažeje, 3. rytířské turnaje zvané Sinjska alka, 4. zvláštní způsob zpěvu, pro který se používá výraz ojkanje, vzalo rovněž UNESCO pod ochranu, 5. ve světovém měřítku obstál i dvouhlasý zpěv a hra v „Istrijské stupnici“ – charakteristicky zabarvený nosový zpěv, při němž oba hlasy často improvizují a většinou si vystačí se čtyřmi až šesti tóny; dokážou balancovat od jednoduchých hudebních i textových variací až po velmi složité, 6. mistrovské krajkářské umění, 7. perníkářské řemeslo, 8. velmi unikátní, krásný a pestrobarevný jarní průvod královen v obci Gorjani; díky UNESCO je tento zvyk nejen skvostem chorvatským, ale i světovým, podobně jako 9. procesí Za křížem udržované na ostrově Hvar více než pět set let, 10. výčet unikátů uzavírají tradiční výroba dětských dřevěných hraček v kraji Hrvatsko Zagorje, 11. lidové písně zvané Bečarac, které mají hluboké kořeny v kultuře ve Slavonii, v krajích Baranja a Srijem a 12. dalmatský tanec Nijemo kolo provozovaný většinou o církevních svátcích.

Kastavští zvonkaři

K masopustním veselicím s průvody maskovaných figur rozšířených v mnoha evropských zemích (připomeňme náš hlinecký masopustní karneval) patří také vyhlášené průvody zvonkařů z chorvatské obce Kastav, vzdálené dvanáct kilometrů od Rijeky. Začínají 17. ledna na svátek sv. Antonína a trvají až do Popeleční středy. Skupinky mužů zahalených do ovčích kůží a zdobených maskami, které napodobují nejrůznější domácí zvířata, popřípadě „výdobytky“ jejich každodenní dřiny na polích či v sadech, obcházejí podle stanovených a tradičně dodržovaných tras vesnici. Nechybí muzika, zpěv, specifické tance, spousta dobrého jídla a pití, na kterém si místní hospodyňky dávají zvlášť záležet. Podle starých magických rituálů orodují všichni na konci zimy za dobrou úrodu příštího roku. Maskovaní zvonkaři mají v pase zavěšené velké zvonce, které správnými pohyby a kroky vyžadujícími nejen jisté umění, ale i fyzickou zdatnost, rozhoupávají, aby zvonily. Proto ta přezdívka zvonkaři (kastavski zvončari). Ruční výroba masek a zvonců, stejně jako ostatní rituály těchto lidových oslav navazují na dávné tradice, které si rodiny pečlivě střeží. Zvláště pracně vytvořené masky se dědí a jako velká vzácnost předávají z otce na syna.

Mladá dívka z ostrova Pag v kroji zdobeném vyhlášenou pažskou krajkou

Typický vzor pro krajku z ostrova Hvar

Plachetnice a kolo jsou ideální a zároveň romantickou kombinací pro objevování tradic Chorvatů

Fotografie UNESCO v Ostravě a v Českém Krumlově

Pokud jste dosud nestihli jubilejní 10. ročník putovní výstavy fotografií Poznej světové dědictví UNESCO, máte ještě poslední možnost do konce září zastavit se v národní kulturní památce Důl Michal v Ostravě-Michálkovicích, nebo po celý říjen na zámku v Českém Krumlově. Kolekce fotografií věnovaná 40. výročí Úmluvy o ochraně světového dědictví seznamuje s nejkrásnějšími a nejvzácnějšími místy naší planety. Návštěvníkům jsou k dispozici zajímavé informační materiály ze Švýcarska, Slovenska, Salcburku, včetně časopisu Cykloturistika, která je mediálním partnerem výstavy.

v trysku na koni trefit oštěpem střed alky – terčíku o dvou soustředěných kruzích, zavěšeném na laně nataženém nad kolbištěm. Na vítěze, toho, komu se podaří trefit alku nejčastěji, čeká štít zvaný palmenac. Bronzová socha jezdce s oštěpem v místním parku rytířské soupeření symbolicky připomíná.

Krajkářské umění

Chorvatské krajky si získaly věhlas po celém světě, na krajkářky narazíte téměř všude, na pevnině i na ostrovech; sedávají při pilné práci na tržištích, na schodech před domy, ve stinných kamenných uličkách, občas krajky prodávají v malých krámcích nebo přímo doma. Tři oblasti v zemi s nejkrásnějšími tradičními krajkami byly právem zařazeny ke světovému nemateriálnímu dědictví. Jednou z nich je vesnice Lepoglava v Záhoří (Hrvatsko Zagorje), kde si dodnes selky zdobí paličkovanou krajkou nejen své kroje, ale i šaty stejně jako v minulých stoletích. Jemné krajky bohatých vzorů jsou stále velmi žádané, místní krajkářky se jejich výrobou a prodejem docela dobře uživí. Za druhým vybraným centrem nádherných krajek je nutné se vydat na ostrov Hvar; specifické krajky se tady vyrábějí z agáve. Toto umění ovládaly a šířily výhradně jeptišky benediktinských klášterů.

Největší obdiv si zajistila ve světě tzv. pažská krajka (Paški teg) ze třetí vybrané oblasti, z ostrova Pag. Pro charakteristické složitě uspořádané soustředěné vzory bývá často srovnávaná s bruselskou či benátskou krajkou. V minulosti nechyběla ani u císařského dvora ve Vídni, zájem vznešených dam trvale uspokojovaly šikovné krajkářky, které si vrchnost dovezla přímo z Pagu. Krajka je velmi zvláštní už tím, že se nepaličkuje, nýbrž vyšívá tenkou nití na tvrdé podložce, z níž se po dokončení musí vystřihnout. Tento velice pracný a náročný postup vyžaduje trpělivost a často trvá dlouhé měsíce, než se krajkářce podaří jen za pomoci jehly vykouzlit nádhernou ozdobu pro kroj, okrasnou stuhu nebo dečku.

To nejlepší z Jadranu pro cyklisty

Stěží existuje lepší způsob poznávání země, jejích zvyklostí a tradic, než cykloturistika. S přáteli již řadu sezon dáváme přednost osvědčenému programu Kololoď, který z našeho časopisu znáte, ale který rozhodně stojí za připomenutí (v Cykloturistice č. 9/2010 jsme chorvatské UNESCO Kololodí mapovali, Cykloturistika č. 4/2012 zase představila originální cyklistické mapy).

Už cestou k moři autem lze zastavit všude, kde vás něco neobvyklého či tradičního osloví – rozhodně nespěchejte, těch pár dní „zdržení“ v sedle na pevnině nebudete litovat. A na plachetnici máte již o program postaráno. Loď se s vámi plaví od jednoho ostrova k druhému a vy, kromě užívání moře během plavby, když kapitán spustí kotvu u některé z opuštěných zátok, podnikáte výlety po dobře zmapovaných cyklistických trasách. Jste v dobrých rukách, program Kololoď je prověřený dvacetiletými zkušenostmi. Jen tak se dostanete ostrovům a ostrovanům s jejich tradicemi pod kůži, objevíte rozdíly oproti pevninské části Chorvatska, v malých rodinných hospůdkách ochutnáte pravé domácí speciality.

Plavby pěti různých programů Kololoď dokonale „pokrývají“ to nejlepší z celého Jadranu od Kvarneru až po Dubrovník. Na své si přijdou i vyznavači sportovní jízdy na horských kolech. Na trase označované jako střední si v terénu užijí vše od jemných makadamů až po singltreky – kozí stezky (www.kololod.cz/mtbexpert). Připomínám, že důležitou podporou v terénu jsou vlastní originální mapy vypracované ve spolupráci s vydavatelstvím map SHOCart.

Užitečné odkazy

www.chorvatsko.hr, www.unesco-mediain.cz, www.unesco.org
www.geotour.cz, www.kololod.cz

Sinjska alka

Velké oblibě a úctě se mezi Chorvaty těší také tradiční rytířské turnaje. Ve městě Sinj ve vnitrozemí Dalmácie se pravidelně na svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna pořádá na paměť démonizovaného vítězství Chorvatů nad Turky v roce 1715 tzv. Sinjska alka. Dodnes považují místní dávný triumf za zázrak seslaný z nebes. Vždyť pouhých šest set místních statečných jezdců na koních, kteří vyrazili nečekaně, zato odhodlaně proti obrovské nic netušící osmanské přesile, zvítězilo! Navíc s minimálními ztrátami na životech ve vlastních řadách.

V den slavného výročí se ustrojí sinjští muži do alkařského kroje zdobeného zlatem a stříbrem, často doplněného i bambitkami nebo palcáty, a ti nejzdatnější se pouštějí za zvuku podmanivé hudby a víření bubnů do náročného bojového klání. Snaží se

Sinjští muži ve slavnostním alkařském kroji

Záběr na hudebníky provozující hru v tzv. Istrijské stupnici, obyčejně doprovázenou dvojhlasým zpěvem